

Jabok~

Odborná ročníková práce

S 218

Elektivní mutismus a metody sloužící
k obnovení důvěry a komunikace

Anna Netolická

Obsah

Abstrakt	3
Úvod	4
1 Elektivní Mutismus	5
2 Metody.....	8
Závěr.....	11
Seznam literatury.....	13
Přílohy	13

Abstrakt

Ročníková práce se zabývá představení pojmu Elektivního mutismu a metod, které slouží k obnovení komunikace a důvěry. V první části představuji pojem Selektivního mutismu, příčiny vzniku, jak u dětí, tak u dospělých. Druhá kapitola představuje samostatné metody. A následně typy pro rodinu a pedagogy, jak s osobou s Elektivním mutismem komunikovat. Informace jsem sesbírala s odborných zdrojů.

Klíčová slova: Mutismus, Elektivní mutismus, příčiny, diagnostika, metody, komunikace, důvěra, dětství, dospělost

Úvod

Mým důvodem, proč jsem si vybrala téma Elektivního mutismu a metod sloužící k obnovení důvěry a komunikace je, že tato diagnóza není tak obvyklá a je zde důležitý výběr vhodné metody. Druhou příčinou, která mně inspirovala k výběru tohoto tématu, souvisí se situací jedné rodiny, se kterou se setkávám v práci ve školní družině. Kdy se potýkají s diagnózou elektivního mutismu u své dcery. A společně se snažíme najít vhodnou cestu k nastartování komunikace.

Cílem této ročníkové práce je představit metody, jakými se pracuje na obnovení komunikace a důvěry u lidí s elektivním mutismem.

První část své ročníkové práce se věnuji představení pojmu Elektivního mutismu z pohledu různých definic. Poté se zabývám příčinami a dobou vzniku Elektivního mutismu. V poslední části kapitoly o Selektivním mutismu se zaměřuji na diagnostiku tohoto znevýhodnění a důležitosti stanovení správné diagnózy, protože je zde šance záměny za jiná znevýhodnění. A je zde důležitá mezioborová spolupráce. Diagnostika slouží k výběru vhodné metody, která slouží na obnově důvěry a komunikace u jedinců s elektivním mutismem. Také se zde zmiňuji o příčinách elektivního mutismu u dospělých osob.

V kapitole týkající se metod se snažím o vysvětlení jednotlivých metod a, kdy je vhodné jejich využití. Mezi metody, které v této kapitole představuji patří například rituál, hra se sourozencem nebo rodičem. Dále maňásci, využití drobné pochvaly a šeptání. Následně se v této kapitole věnuji, jak mohou pedagogové pomoc danému dítěti. A pak možnosti pomoci dospělé osobě s Elektivním mutismem.

1 Elektivní Mutismus

Dle Mezinárodní kvalifikace nemocí 10. revize je Elektivní Mutismus definován touto definicí „Stav, který je charakterizován mlčením v určitých situacích. Je výrazně emočně determinován a dítě demonstruje ,že za určitých situací je schopno mluvit ,ale za jiných definovatelných situací mluvit přestane. Tato porucha je obvykle sdružena s určitými rysy osobnosti jako je sociální úzkost a odtazítost, citlivost nebo odpor.“ (Mezinárodní kvalifikace nemocí 10. revize) Mutismus neboli oněmění se projevuje nepřítomností nebo ztrátou řeči u jedince, který má již rozvinutou řeč. Toto znevýhodnění není zapříčiněné organickým poškozením nervové soustavy ani není závislé na inteligenci. (Klenková Jiřina 2006, s. 92, Kutálková Dana 2007, s.5)

Elektivní mutismus nebo také Selektivní mutismus je druh mutismu, kdy jedinec komunikuje pouze s vybranou skupinou osob, kterou si sám nevědomky určí a se zbylým okolím nekomunikuje. Kdy bude jedinec mluvit nerozhoduje on sám, ale vyplývá to ze samotné situace. (Hartmann Boris, Lange Michael 2008, s 15) Jedná se tedy o absenci řeči v konkrétní situaci, prostředí a v kontaktu s určitými osobami. (Klenková Jiřina 2006, s. 92) Selektivní mutismus je v některých odborných literárních pramenech je popisován jako porucha sociální adaptace a sociálních vztahů. Nejedná se tedy o primární postižení řeči, ale o poruchu její používání. K poruše používání dochází z důvodu podmíněné emoční selektivní zábrany používat řeč a u některých dětí může být řeč nahrazena neverbální komunikací např. gestikulací. Vývoj řeči nemusí být závažnou formou narušen, ale nelze vyloučit přítomnost menších deficitů. Příčiny Elektivního mutismu můžeme rozdělit na dvě základní skupiny, a to endogenní a exogenní příčiny neboli vnitřní a vnější faktory. Endogenní příčiny jsou spojovány s psychickou zátěží vůči vlastním výkonům. Příkladem exogenních faktorů jsou přehnané požadavky na řečový

výkon nebo chování dítěte. Zmíněné potíží mohou přispět svým chováním také rodiče svým hyperprotektivním chováním a udržet dítě v závislosti. Také může být zapříčiněná sourozeneckou rivalitou. Dalším zapříčiněním se považují tělesné tresty, agresivní chování mezi rodiči a výsměch, ponižování ze strany vrstevníků a dospělých. (Klenková Jiřina 2006, s. 93) Ke vzniku mohou přispět určité osobní vlastnosti, které mohou být méně či více geneticky podmíněné. Příkladem geneticky podmíněné osobní vlastnosti může být např. zlost, přehnaná stydlivost, problémy s přirozenou separací. Také u některých dětí se v počátku vývoje mohou projevovat přehnané obavy z cizích lidí a vyhýbání se kontaktu s nimi. Elektivní Mutismus se nejčastěji projevuje u dětí předškolního a mladšího školního věku, ale může se projevit také v pubertě a dospělosti. (Hartmann Boris, Lange Michael 2008, s. 13, Klenková Jiřina 2006, s. 93)

Osoby s Elektivním mutismem jsou často nesprávně diagnostikovány a to, jak v pedagogicko – psychologických zařízeních, logopedických ordinacích tak terapeutických či lékařských zařízeních jako, osoby s poruchou autistického spektra či Aspergerova syndromu, mentálním znevýhodněním, opožděním vývojem řeči či dětskou vývojovou afázií. Z toho to důvodu je důležitá diferenciální diagnostika, která pomůže odlišit elektivní mutismus od znevýhodněních z podobnými příznaky. Pro diagnostiku elektivního mutismu jako základ můžeme považovat kritéria vycházející z Mezinárodní kvalifikace nemocí z 10. revize a z Diagnostického a Statistického manuálu mentálních poruch 5. kritéria. Kritéria vycházející z MKN- 10 a DSM – 5: Dítě či dospělý normálně nebo téměř normálně chápe jazyk, má kompetence v mluvním vyjadřování dostatečné pro sociální komunikaci. Existuje důkaz, že jedinec v některých situacích normálně nebo téměř normálně hovoří a je zde nápadný rozdíl mezi úrovní verbální komunikace s neznámými lidmi nebo prostředím proti běžnému prostředí. Tyto projevy musí trvat minimálně čtyři týdny, do

toho to období se nezahrnuje první měsíc školní docházky. Diagnostika je často určena na podkladě anamnestického vyšetření. K tomu, abychom mohli elektivní mutismus správně diagnostikovat a následně použít správnou metodu k jeho reedukaci, tak je důležité znát potřebné informace o daném jedinci. Tyto informace můžeme získat z několika zdrojů a oborů a hledisek. Důležitým zdrojem je rodinná anamnéza, která poskytuje informace z rodinného prostředí jako například nemoc v rodině, povahové vlastnosti, postavení dítěte v rodině výchovné postoje a atmosféra v rodině. Následně osobní charakteristika dítěte a jeho socializace. Dalším bodem je osobní anamnéza sem spadá informace o těhotenství, průběh porodu, zhodnocení psychomotorické a řečového vývoje, onemocnění. Čtvrtým hlediskem je současný stav problému. Z hlediska psychologického, logopedického a dalších odborných vyšetření. A na závěr je vhodné získané údaje doplnit o údaje ze školy, protože se jedná o prostředí, kde se mutismus nejčastěji projevuje. U diagnostiky dítěte s elektivním mutismem je zapotřebí mezioborová spolupráce. Součástí mezioborového týmu je dětský lékař/praktický lékař, psychiatr, psycholog, logoped, pedagog, rodič, foniatr a neurolog. Foniatr vyloučí organické poškození a vybaví hlas. Psycholog během terapie odstraní příčinu a logoped naváže na foniatrické metody a vytvářený hlas využije k tvorbě hlásek, slabik, slov a vět. redukace) (Klenková Jiřina 2006, s. 95–96, Hartmann Boris, Lange Michael 2008, s 16, Kutálková Dana 2007, s. 12)

Přístup k dítěti s Elektivním mutismem a na, co se zaměřit a čemu se vyhnout. Vyhybat se nucení dítěte do řeči, hledat logické řešení či trestání dítěte za absenci projevu. Či izolování dítěte nebo naopak přílišné všímání dítěte při komunikaci. Není vhodné slibovat dětem za mluvení odměny. A naopak se zaměřit na hledání zlepšení situace. Jednat s dítětem jako s rovnocenným partnerem. A dovolit mu využívání jiných prostředků ke komunikaci. A vybírání vhodných cílů a postupně zvyšovat náročnost

sociálních interakcí. Práce s frustrací jak dítěte, tak rodiče. Být trpělivý a zachovat klid. (Klenková Jiřina 2006, s. 96–97)

Selektivní mutismus v dospělosti se projevuje jako důsledek vývoje z předchozích let, jedná se o řečovou blokádu z dětství nebo mladí či z neléčení nebo terapie. Mlčení v dospělosti má závažné důsledky na život dospělého jedince, a to především na partnerství, samostatnosti a výkonu povolání. (Hartmann Boris, Lange Michael 2008, s 53)

2 Metody

U elektivního mutismu je vždy doporučována systematická dlouhodobá psychoterapie jedná se o kombinaci rodinné, individuální a dle možnosti i skupinové terapie. Psychoterapie by měla pokračovat i po překonávání vlastního mutismu s cílem dosáhnout vyváženějšího osobního rozvoje vývoje dítěte. (Klenková Jiřina 2006, s. 96) V psychoterapii se využívají různé metody, které snižují stres z mluvení a posilují všeobecný rozvoj dítěte. První sezení probíhá mezi rodičem a odborníkem, kde rodič představí rodinou anamnézu, svůj pohled na dítě. Následné sezení již probíhají s přítomností dítěte. A po sléze již bez přítomnosti rodičů. (Klenková Jiřina 2006, s. 96) Metody, které se využívají při eliminaci mutismu při terapii. Adaptační stereotyp jedná se o rituál při zahájení sezení. Kdy na počátku lekce stereotyp poskytne čas na adaptaci. Může se jednat na příklad na sérii stejných otázek a na výběru aktivit, co se bude dít. Pozvolna děláme menší změny. Další možností je práce se sourozenci, kdy rodič si povídá s odborníkem a sourozenec bez mutismu si začne hrát s připravenými hračkami a snaží se dohry zapojit svého sourozence, který nechce. Ale následně sourozenec chce lepší hračku a sourozenec s mutismem chce taky a začne se předvádět, kdy v zápalu hry může promluvit, ale je důležité, aby reakce rodičů a odborníka

byla nenápadná, abychom nevystresovali dítě. Na podobném principu funguje hra mezi dítětem a rodičem. Kterou může následně rodič s odborníkem vyhodnotit. Dalším způsobem jsou maňásci, které slouží k nápravě a odstraňování různých zábran v komunikaci. Dítě se může schovat za postavu své loutky a nemusí být zatížen dřívějšími pocity a zážitky. (Kutálková Dana 2007, s.26, Kutálková Dana 2005, s 127) Dalšími metodami, se kterými se můžeme setkat je založena na formulování otázek, kdy dítě dostává možnost odpovídat ano nebo ne. A následně můžeme zvyšovat nároky na odpověď a to např. výběrem ze dvou hraček. Dítě buď ukáže nebo odpoví, co potřebuje. Šepot je mezník mezi mutismem a běžnou komunikací. A je nedoporučuje se, aby bylo dítě nuceno odpovídat nahlas. Nenápadná pochvala je také metoda, jak motivovat dítě ke komunikaci. Dítě začne zvykat na to že úspěšnější a užitečnější a, že to zvládne. (Kutálková Dana 2007, s.26, Kutálková Dana 2005, s 127)

Jak může pomoc pedagog ve školce i ve škole je důležité, aby pedagog zmapoval, co dítě zvládá a co ne. Následně, jak se vyjadřuje a vytvořit společnou komunikační rovinu. Důležité je zapojení rodiny a informace o možnostech řešení situace. A kontakty, na vhodná pracoviště. Ve škole je to pro děti s elektivním mutismem velmi problematické. A to z toho důvodu, že dítě trpí nedostatkem sebevědomí a dovozte dítěti využívat jiné formy komunikace. Děti se Selektivním mutismem navštěvují běžnou Základní školu či ZŠ zaměřenou pro děti s vadami řeči či menší komunitní školy. Současně se školou dítě navštěvuje terapie.

Metody práce u dospělé osoby s Elektivním mutismem. Děti i dospělý jsou doprovázeny třemi odbornými disciplínami a to Psychiatrií, Psychologií a Logopedií, kdy se každá z těchto složek řídí dle diagnostiky a absolvovaných forem léčení. Jako u dětí zde platí, že není dobré na osobu tlačit a soustředit na ní pozornost. Důležité, aby bylo s osobou jednáno jako s ostatními

dospělými. Logopedie pomáhá zlepšit řečové kompetence, které by měli být využívány ke zlepšení sociálních kompetencích. Psychoterapeutická léčba jejímž cílem je odkrytí a řešení duševního problému. Psychiatrie se zaměřuje především osob s Elektivním mutismem v souvislosti s duševními onemocněními. (Hartmann Boris, Lange Michael 2008, s 58)

Závěr

Ve své práci se zaměřuji na představení Elektivního mutismu a metod, které se využívají k obnově komunikace a důvěry. Pojmu Selektivního mutismu se věnuji v první kapitole, kterou jsem pojmenovala Elektivní mutismus v této kapitole se věnuji představení tohoto znevýhodnění, období výskytu a diagnostika jedince. Elektivní mutismus je tedy forma mutismu, kdy jedinec mluví jen s určitými lidmi, v určitém prostředí a situaci. Nejčastěji se tato forma mutismu projevuje u předškolních a mladších školních dětí. A nejedná se o diagnózu, která by byla ovlivňována organickým poškozením hlasivek nebo inteligencí. Důležitou součástí první kapitoly je diagnostika Elektivního mutismu. Diagnostika z toho důvodu, že mlčení je součástí mnoha dalších znevýhodnění. Dle diagnostiky vybíráme vhodnou metodu k práci s jedincem. Při, které se zakládá na mezioborové spolupráci. V první kapitole se následně věnuji vhodným přístupům a příkladům situací, kterých bychom se měli vyvarovat při komunikaci s osobou s tímto znevýhodněním. A následně jsem se věnovala tématu Selektivního mutismu u dospělých osob.

V kapitole týkající se metod, jsem představila příklady metod, které se využívají při terapii a sezení. A následně možnosti pedagogů a rodičů, jak můžou jedinci pomoci a, kde najít vhodnou pomoc.

Mé vyjádření k naplnění cíle, který zní „Představit metody, jakými se pracuje na obnovení komunikace a důvěry u lidí s elektivním mutismem.“ Z mého pohledu jsem cíle této ročníkové práce splnila, ale možná jsem zbytečně velkou část své práce věnovala představení pojmu Selektivního mutismu. Ale přišlo mi, že je důležité tento pojem představit. Abychom měli

pojetí, jak dané metody mohou pomoci. A také k tématu metod jsem nenašla mnoho odborných zdrojů.

Z mého pohledu musí být velmi náročné být osobou s Elektivním mutismem, ale zároveň i mít osobu s tímto znevýhodněním součást rodiny. V práci se sice setkám s holčičkou s tímto znevýhodněním, ale je to pouze dva dny v týdnu. Ale postupně se snažíme spolu hledat cestu. A myslím si, že se náš vztah velmi zlepšil a zvládáme společně fungovat. Protože diagnóza Selektivního mutismu není známa dlouho, tak bych se do budoucna chtěla zjistit více informací, jak pedagogové pracují s těmito dětmi v rámci třídy a jak funguje známkování. A u dospělých by mně zajímalo, jak lidé s tímto znevýhodněním mohou fungovat v práci.

Při psaní této práce jsem se dozvěděla mnoho podstatných informací, které bych ráda využila v práci. Myslím si, že zkusím zařadit metodu s rituálem při přebírání dětí do družiny. Také mně zaujaly příčiny, které mohou k mutismu dovést a, že je důležité podporovat rozvoj sebevědomí u dětí. A dávat si pozor na kritiku a neuplácet odměnami, pokud jedinec promluví.

Seznam literatury

- HARTMANN, Boris a Michael LANGE. Mutismus v dětství, mládí a dospělosti: Rádce pro rodinné příslušníky, postižené, terapeuty a pedagogy. Triton, 2008. ISBN 9788073870218.
- KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 9788024711102.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. Mutismus: Metodika Reeducace. Praha: Septima, 2007. ISBN 9788072162413.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. Logopedická prevence: Průvodce vývojem dětské řeči. 4. Praha: Portál, 2005. ISBN 9788073670566.
- *Mezinárodní kvalifikace nemocí 10. revize: Elektivní mutismus* [online]. Praha, 1. 1. 2023 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F94.0>

Přílohy

- <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F94.0>